

הישיבה המאיתים חמישים ושמונה (רנח)

ביום כ"ד באדר התשס"א (19 במארס 2001) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, עוזי אורנן, משה אור, שרגא אירמאי, אילן אלדר, יהושע בלאו, משה בר-אשר (יו"ר), אבי הורביץ, יעקב זוסמן, אפרים חזן, אברהם טל, אבנר טריינין, אברהם יבין, ישראל יבין, קציעה כ"ץ, גד בן עמי צרפתי;

החברים-היועצים שולמית אליצור, יוחנן ברויאר, דוד טלשיר, אהרן ממן, שלמה נאה, יוסף עופר, משה עסיס, משה פלורנטין, מנחם קיסטר; המנהל הכללי נתן אפרתי; עובדי המזכירות המדעית אורלי אלבק, רונית גדיש, עינת גונן, קרן דובנוב, ברק דן, צביה זמירי, מלכה זמלי, רחל סליג; יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון.

סדר היום: א. ברכות

ב. הרצאת שלמה נאה "נָל, צל"ל - שתי הערות לאוצר המילים של העברית והארמית"

ג. לשכת חיפה

ד. ניקוד ו' החיבור בקמץ

ה. ראשי תיבות

ו. אישור הודעת ועדת הדקדוק

א. ברכות

מ' בר-אשר: אני מתכבד לפתוח את הישיבה ולקדם בברכה את החברים החדשים שנבחרו לאקדמיה אבי הורביץ ושמא פרידמן (זה האחרון התנצל על שאינו יכול להגיע) ואת החברים-היועצים החדשים יוחנן ברויאר, יוסף עופר ומשה פלורנטין. נפתח את הישיבה בהרצאתו של האד' נאה.

ב. הרצאת שלמה נאה "נָל, צל"ל - שתי הערות לאוצר המילים של העברית והארמית"

(הרצאה שנתית לכבודו של פרופ' יעקב אלרנהנד)

[הערת העורך: ההרצאה תתפרסם בחוברת לשוננו לעם נו, ב (התשס"ז).]

ג. לשכת חיפה

ש' אירמאי: אני מבקש להגיב על הודעה שהתפרסמה מטעם האקדמיה בעיתון. מפאת אורכה לא אקרא את כולה. אקרא רק את הדברים השקריים שנכתבו בה, הפוגעים בי גם אישית וגם כחבר אקדמיה, ואתייחס אליהם.
בסעיף 3 להודעה נאמר:

בעשור האחרון התנהלה הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה בטכניון על ידי הפרופ' שרגא אירמאי ובנו רון, שבשנים האחרונות כפה עצמו בהתנדבות על האקדמיה והטכניון בעל כורחם.

אציג לכם את השתלשלות הדברים, ותוכלו לעמוד על אי-האמת בפרסום. את הוועדה למינוח טכנולוגי בטכניון הקמתי בשנת 1943. עשרים וארבע שנים הייתי יושב הראש שלה. בשנת 1993 יצא מכרז למזכיר הוועדה, ובני רון אירמאי זכה בו. ביום שבו נתמנה התפטרתי מראשות הוועדה והייתי בה חבר רגיל. עזרתי לוועדות בעבודתן כשם שאני עוזר לכל ועדות האקדמיה. באותה שנה יצא האד' שמעוני לשכתון, ועל כן הצעתי את ראשות הוועדה לאד' אור. ואולם בשלב כלשהו חדל האד' אור לבוא. שלוש שנים לא בא לוועדה בנימוקים מנימוקים שונים. השמועה אמרה שהוא הגיש את התפטרותו לנשיא האקדמיה ושהנשיא סירב לקבלה. כך או כך הוא הפסיק לבוא, ועל כן נכנס לתפקידו האד' שמעוני, ממלא מקומו, והוא ניהל את הוועדה עד ליום סגירתה לפני כחצי שנה. לפיכך בניגוד לנאמר בהודעה, בעשור האחרון לא התנהלה הוועדה בראשות משותפת. זאת ועוד, בתחילה העביר הטכניון לרון את משכורתו למוסד בטכניון למחקר ופיתוח. בראשית 1998 הודיע לו גוף זה שהוא מפסיק לשלם לו את משכורתו. או אז פנה האד' שמעוני אל רון – ויש לי הדברים גם בכתב – וביקש ממנו להמשיך בתפקיד המזכיר בהתנדבות. וכך היה. לנאמר על כפייה אין כל שחר.

בשנים האחרונות חלו תקלות והפרעות בפעילות הוועדה בחיפה אשר התבטאו בשיבושים בקשר בשיתוף פעולה עם האקדמיה.

הסיבה לכך פשוטה מאוד. גם האקדמיה וגם הטכניון צמצמו את השתתפותם בהחזקת הוועדה. האקדמיה הקטינה את תקניה משניים לחצי, והטכניון ביטל את תקניו כליל. כל שנותר בוועדה הוא עובד אחד בהתנדבות, ואני עזרתי לו בעבודה השוטפת ובעניינים הקשורים לאקדמיה. כך התנהלו הדברים במשך שנתיים, ואדם שעבד בהתנדבות לפי בקשת יושב הראש בפועל ובהסכמת נשיא הטכניון ובתחילה קיבל מכתבי הלל ותשבחות, החלו להוציא דיבתו רעה.

בכירים באקדמיה התפטרו מהוועדה בגין פעילותם של שרגא ורון אירמאי.

לא ידוע לי ולכל מי ששאלתי בוועדה, בטכניון ובגופים האחרים על פעילים שהתפטרו. כאמור השמועה היחידה היא על התפטרותו של האד' אור שנדחתה. את האד' אור פגשתי לעתים קרובות, והוא לא אמר לי על כך דבר.

הדבר המוזר ביותר בהודעה לעיתונות הזאת, הנושאת בחופה האשמות כבדות, שהיא חתומה בידי המזכירה אתי מישלי. עם כל הכבוד אין ספק בלבי שהיא איננה בקיאה בסבך העניינים הזה. למותר לציין שאיש לא התקשר אליי לברר את נכונות הפרטים. אינני חושב שנשיא האקדמיה ידע על כך, אבל הוא נושא באחריות מוסרית לדברים, ועליו לנקוט את כל האמצעים שתופעה כזאת של השמצת חברי אקדמיה בצורה כל כך שפלה לא תישנה. שעררו בנפשכם את השם הרע שמעשה כזה מוציא לאקדמיה ולחבריה, וחבל לי על כך. אני עובד עם ועד הלשון ועם האקדמיה למן 1935, והאקדמיה יקרה לי.

מ' בראשור: אני מודה לאד' אירמאי. האם יש מי שמעוניין לומר דברים בנידון?

ע' אורנן: דבר כזה לא היה צריך לקרות. אינני רוצה להתייחס למהות העניין, אבל מבחינה פורמלית מכתב היוצא בשם האקדמיה צריך לצאת בחתימת הנשיא או למצער – כשמדובר בשאלות מנהליות – בחתימת המנכ"ל.

ג' אפרתי: אני נושא באחריות מלאה למכתב שפורסם ולעובדות המגוללות בו. גם לי האקדמיה יקרה, ובצער עליי לומר כי לאד' אירמאי אחריות כבדה בהוצאת דיבת האקדמיה רעה ברשות הרבים. כוונתי לכתבה בעיתון "הארץ" שבה התראיינו האד' אירמאי ובנו, ובה הם מצוטטים כאומרים בין היתר ש"אויבתה הגדולה של הלשכה היא האקדמיה ללשון העברית", וכן ש"הצרות החלו כמעט מיד כי האקדמיה לא אהבה את הגוף המקצועני המרוחק מחיפה" ועוד.

האקדמיה היא גוף שפועל על פי חוק. היא המופקדת על סוגיית המינוח ועל הכוונת דרכה של העברית. לשכת חיפה איננה גוף אוטונומי, היא עצם מעצמיה של האקדמיה; ברשותה ובזכותה היא קיימת. זאת איננה ממלכה עצמאית, אלא ועדה מוועדות האקדמיה.

ואולם לאחרונה היינו עדים לכינוס חירום בהשתתפות אנשים נכבדים שנושאו המרכזי היה 'המינוח המדעי-טכנולוגי' – להיות או לחדול'. בוועדה המארגנת היה רון אירמאי, והאד' אירמאי השתתף בכינוס. בנושאים שדוברו בו היו 'שאלת המשבר במינוח המדעי-טכנולוגי בטכניון ובאקדמיה ללשון', 'המינוח העברי-טכנולוגי מליקוי מאורות באקדמיה לצמיחה בין-מערכתית'. שפטו אתם, רבותיי, אם אין זה בבחינת הוצאת שם רע לאקדמיה.

הרי במה הדברים אמורים? נשיא הטכניון ונשיא האקדמיה הגיעו להסכמה על ארגון מחדש של הלשכה בחיפה. האם דבר זה מצדיק מכתב ששוגר לכל שר בממשלת ישראל על השבר הגדול? על מכתבים שנשלחים ועל כתבות שמתפרסמות בגנותה של האקדמיה אין מנוס, לפי דעתי, אלא להגיב.

מ' בראשור: אני רוצה לומר שני דברים בקצרה, ובה נסיים את הפרשה. ראשית, היזמה לבדיקת מצבה של הלשכה בחיפה באה מן הטכניון עצמו. נשיא הטכניון הוא שביקש פגישה דחופה אתי והלין בפניי. שנית, הבחנה גדולה אני מבחין בין האד' אירמאי, עתיר הזכויות, לבנו. על הבושות שרון אירמאי מבייש את האקדמיה כבר נאמר "הכל לפי המבייש והמתבייש".

ד. ניקוד ו' החיבור בקמץ

1. ניקוד ו' החיבור בקמץ
 התחלטה: ההגייה הרצויה של ו' החיבור לפני מספרים המוטעמים בהברתם הראשונה תלויה בהפסק: אם יש הפסק לאחר המספר יבוא בו קמץ, ואם אין הפסק יבוא בו שווא. למשל: 'שלושים וְשש בנות', 'שלושים וְשבע דירות', לעומת 'מספר הדירות בבניין הוא שלושים וְשש' או 'כמה בנות בכיתה? שלושים וְשבע'.

רקע

חווה תתבקשה להחליט אם חובה לנקד את הו' בקמץ לפני שמות המספר המוטעמים בהברתם הראשונה (כגון ארבעים וְשש, עשרים וְשבע, חמישים וְתשע, שניים וְחצי, חמש וְרבע), ואם יש מקום לקבוע קביעה כלשהי בנוגע לו' החיבור בצירופים שהרכיב השני בהם מוטעם בהברתו הראשונה (כגון יומם וְלילה, שמים וְארץ, ארוחת קח וְלך).

נתונים מן המקרא

- ו' החיבור לפני שש, שבע, תשע, חצי (שאינם נסמכים) מנוקדת תמיד בקמץ.
- בצירופים הו' מנוקדת בקמץ. לדוגמה: שמים וְארץ (וגם 'שמים חדשים וְארץ חדשה' – ישעיהו סה, יז), איש וְאיש, לילה וְיום, יום וְיום, יומם וְלילה, אלהים וְמלך.
- פה ושם גם שלא בצירופים: 'ודפקום יום אחד וְמתו כל הצאן' (בראשית לג, יג).

ספרי תקנת הלשון

- 'אבינרי כתב כי "נלאו המדקדקים לקבוע כללים לדבר, מתי תבוא וו החבור בקמץ ומדוע" (יד הלשון, עמ' 157).
- ר' סיוון כתב: "לפני תנועה מוטעמת בצירופי לשון קבועים מבוטאת וי"ו החיבור בקמץ גדול: לשון וְספר, חכמה וְדעת, יומם וְלילה, בשר וְדם" (לקסיקון לשיפור הלשון, וי"ו החיבור – הגייתה').
- א' בנודד מביא זוגות מילים שהו' בהם מנוקדת בקמץ, כגון 'מכל וְכול', 'אמת וְצדק' (מדריך לשון לרדיו ולטלוויזיה, עמ' 42). עוד הוא מביא ביטויים מן המקרא הערוכים בכמה קבוצות, ובהן משפחה (אב וְאם, בן וְאח), בעלי חיים (בהמה וְרמש, בהמות וְעוף), מזון (בר וְלחם, לחם וְמים), סדרי עולם (שמים וְארץ, שרב וְשמש), כינויי הגוף (אני וְהוא, לכם וְלנו), מספרים (עשרים וְשש), שמות פרטיים (קורח וְנפג, נחת וְזרח) [ור' עוד עמ' 76-77].

חווה תתלבטה אם לתלות את הניקוד ואת ההגייה של ו' החיבור לפני הברה מוטעמת – בהפסק. דעה אחת הייתה שבהגייה המופתית יש לתלות את הניקוד בהפסק. דעה אחרת הייתה שיש לנתק את השאלה מתלות בהפסק – ולראות בה עניין מורפולוגי ולא תחבירי. כך נהגה האקדמיה בעבר כשהתירה את דיגושן של אותיות בגדכפ"ת בצירופי סמיכות כגון "דְבָרִי פִּיחִי".

מ' בראשור: על סדר היום שני ענייני דקדוק; הראשון שבהם ניקוד ו' החיבור בקמץ לפני ההברה המוטעמת. המלצת הוועדה אינה נוגעת לצירופים כולם, אלא מצמצמת לו' החיבור לפני מספרים. לפי המלצה זו תלוי ניקוד ו' החיבור במקרים אלו במעמדה של המילה במשפט – הפסק או הקשר: 'שלושים וְשש דירות', אבל 'מספר הדירות הוא שלושים וְשש'.

ד' טלשיר: לא ברורה לי ההפרדה בין שמות מספר לשמות אחרים. אם זאת תופעה

פונטית, הרי תחולתה אינה מיוחדת לשמות המספר. כמו כן לא ברור מהו הפסק, במיוחד לאור מקרים לא מעטים במקרא שבהם נמצא ניקוד הו' בקמץ גם בצורות הקשר. מאחר שמדובר בכלל שברשות, הייתי משנה את נוסח ההמלצה ואומר משהו מעין 'יש אפשרות לנקד את הו' בקמץ בבואה לפני שם שהברתו הראשונה מוטעמת, כגון 'עשרים וְשש' – בלי להיכנס לסוגיית ההפסק כלל.

א' טריינין: אני תומך באי-הכנסת עניין ההפסק להמלצה. בשירה פעמים רבות מבקשים לשמור על עמימות בסיום הטור – אם לעצור שם או להמשיך בקריאה ולקשור אותו לטור הבא. מבחינה זו הקמץ בו' החיבור הוא חד-משמעי ומבטל את העמימות המבוקשת.

א' אבנר: אם בעברית המקראית יש בשאלת ההפסק מקרים גבוליים רבים, בעברית החדשה על אחת כמה וכמה. מהו הפסק בעברית החדשה אינני יודע. על כן אני מציע לציין את הרגיל במקרא עם היוצאים מן הכלל ולחייב את הקמץ רק בצירופים קבועים וכבולים, כגון כפתור וּפּרַח. האומר כפתור וּפּרַח הרי הוא מן המתמיהים. הוא הדין במספרים. הצורה העיקרית במספרים צריכה להיות בשווא, אבל קמץ לפני חצי, רבע. למעשה בעברית החדשה השאלה איננה דקדוקית אלא מילונית.

ע' אורנן: התופעה שקמץ בא בהברה פתוחה פְּרָה-טונית, כלומר בהברה שלפני ההברה המוטעמת, איננה מיוחדת לו' החיבור. במילים אחרות, במילים וְשש, זָקן הקמץ הוא אותו קמץ. כשאנו באים לדון בפרט אחד מן המכלול, אל לנו לנתקו מן התמונה הכוללת. הסיבה שאנחנו נזקקים לכללים נפרדים לקמץ בו' החיבור ולא לקמץ במילה זָקן נובעת מהעובדה שאנו רואים לא רק בו' החיבור, אלא במילות השימוש כולן, מעין מילים נפרדות – אף שהן כתובות בתיבה אחת עם מה שבא אחריהן. הכתיבה בתיבה אחת גורמת לקשיים לא מעטים בפענוח המילה הכתובה. לפיכך כבר לפני כשבעים וחמש שנים שמו בהוצאת הספרים "קופת הספר" מירכה אחרי מילות השימוש – למען הבחן למשל בין פְּעִיר (=פ + עיר) ובין פְּעִיר (=בהמה). אני מציע ללכת בדרך זו ולהתייחס לאותיות השימוש כמילים נפרדות. יוצא מכך שלכל אות שימוש ניקוד אחד, כלומר תנועה אחת, כפי המצב בלשון הדבורה.

ש' אירמאי: אני רוצה לחזק את דבריו של האד' אורנן. בדקתי את השכיחות הסטטיסטית של מילים בעברית ובשמונה שפות אחרות, ומצאתי שאפשר לנסח בעניין זה חוק מתמטי. ואולם בעברית המילים השכיחות נשמעות לחוק רק אם רואים בשמונה אותיות השימוש מילים נפרדות. מילים אלו הן שליש מסך כל המילים.

א' אלדר: אף שמדובר בהמלצה אני תמה על החומרה שנוקטת ועדת הדקדוק דווקא בעניין זה. אני מסכים עם האד' אבנר שבצירופים כבולים יש לשמור על הניבים מן המקורות, אבל בספירה רגילה מה החשיבות שיש להמלצה על 'שלושים וְשש'?

י' עופר: תחילה עלי להעיר כי מרשימת המקורות הדנים בניקוד ו' החיבור נפקד ספרו של חברנו ישראל בן-דוד (צורות הקשר וצורות הפסק בעברית שבמקרא, ירושלים תשנ"ה), שדן באריכות במצב במקרא. חלק מדבריי ומדוגמאותיי לקוחים מספרו. אין ספק כי במקרא יש נטייה לקימוץ הו' בצורות הפסק. בעברית היום הכול יסכימו שהצורות נחצי, ורבע הן הנהוגות בדיבור אצל רוב הדוברים, ויש גם רשימה לא קטנה של צירופים שהם בבחינת ניבים שבהם ו' החיבור קמוצה, למשל כיבוד אב ואם, בשר ודם, עפר ואפר, תוהו ובוהו, שוד ושב, כפתור ופרת, עצום ורב, לעג וקלס, בוחן כליות ולב, משכמו ומעלה. על פי נמעלה אנו גם אומרים נְמַטָּה, הגם שאין הצורה במקרא. זאת ועוד, הדוברים מהדרים בכלל ומחילים אותו גם בצירוף עיר ואם, ואילו במקרא נמצא "להמית עיר ואם בישראל" (שמואל ב כ, יט). כך גם בצירוף החדש חֲנָה וְסַע, וגם הצירוף מכול וכול מאוחר ללשון חכמים. יש לנו עניין להנציח ניבים דוגמת אלה שמנתי, ולכן אני מצטרף למציעים שלא לצמצם את הדיון למספרים בלבד, אלא לדבר גם על נחצי, ורבע ועל שורה של ניבים וצירופים. אין צורך למנות את הצירופים כולם, אבל רצוי לתת רשימה ארוכה של דוגמאות. אשר למספרים, אפשר לתת בסעיף נוסף המלצה מעין זו שניסחה הוועדה; לומר 'לעתים נוהגים להגות ו' קמוצה גם במילים אחרות המוטעמות בראשן, בעיקר במצב הפסק' ולתת את הדוגמאות שהובאו כאן. אמנם מדובר בכלל לא מחייב, אולם לדעתי כדאי שקיימי החדשות ותחזית מזג האוויר יהדרו בלשונם ויאמרו 'עשרים נשש', 'עשרים נשבע'.

ש' אליצור: בעקבות דברי האד' אבנר על הבעיה לדבר בעברית החדשה על הפסק אני מציעה לדבר על סוף משפט. אמנם ניסוח כזה לא יפתור את בעיית הפסיחה בשירה, אבל את רוב הבעיות האחרות הוא יפתור.

י' בלאו: אני מסכים עם דבריו של האד' עופר במלואם. רציתי רק להעיר שהניסוח של ועדת הדקדוק הוא ניסוח פנימי, ואין חובה לצאת לציבור עם המלצה המדברת על הפסק דווקא.

י' ברויאר: גם במקרא מדובר בהפסק יחסי ולא בהפסק מוחלט. בן-דוד קורא לכך "סוף דיבור". המונח סוף דיבור טוב לדעתי מן המונח הבעייתי הפסק. אשר למספרים, אפשר לדבר על המקרים שבהם אין שם ספור אחרי המספר. נדמה לי שזאת הייתה כוונת הוועדה.

י' ייבין: אינני חושב שכדאי ליצור קטגוריה מיוחדת של מספרים. ראוי שההמלצה תהיה כללית ככל האפשר, ניסוח מעין 'במקרים שו' החיבור באה לפני מילה שטעמה בראשה והיא בהפסק, אפשר לנקדה בקמץ'.

גב"ע צרפתי: נראה לי שהדבקות היתרה במקרא יצרה בתפילה נוסחים שגויים, כגון "בורא פרי הַגֶּפֶן" ו"מוריד הַגֶּשֶׁם".

א' אבנר: להמלצה על ניקוד הו' בקמץ לפני מספרים המוטעמים בהברתם הראשונה אני מבקש להוסיף את המילים "וחובה לעשות כן בצירופים כבולים".

א' טריינין: אינני רואה טעם למאמצים להצלת הקמץ. נראה לי שגם הצירופים הכבולים ילכו וייעלמו. למשל כבר היום במקום נְמָטָה אנו שומעים יותר ויותר ומטה ואף נְמָטָה.

מ' קיסטר: למעשה בין שנקבע את הכלל ובין שלא נקבע אותו הדברים יוסיפו להיות כפי שהם היום. מי שכללי המקרא על לשונו רגיל לומר 'שלושים נְשֵׁשׁ', אבל האומר 'שלושים נְשֵׁשׁ' אינו משתבש. אם כן מדוע להסתבך בניסוחים שבסופו של דבר אינם משנים דבר ואינם קובעים דבר?

מ' בריאשר: נוסף לדקדוק לשון המקרא, לדקדוק לשון חז"ל, למסורות ולמציאות החיה אין להתעלם מהוראתם של ספרי הדקדוק זה מאתיים שנה. כללים מכללים שונים הורונו ספרי דקדוק אלה – גם כאלה שאינם במקרא – ובזכות דקדוקים כמו זה של בן-זאב הם ניטעו בתודעתנו. למשל, מסיבה זו בפעלים שפ' הפועל שלהם זי"ן הולכת העברית החדשה בבניין התפעל אחרי לשון חכמים, כגון נְדַמְנָן, ולא אחרי הדוגמה היחידה במקרא – הַזְפּוּ. זאת הייתה הכרעת הדקדוקים. הכלל של הו' הקמוצה הוא חלק ממסורת ההוראה של ספרי הדקדוק, ויש להביא זאת בחשבון בבואנו לשקול את העובדות ואת המציאות הלשונית המגוונת שאנו חיים בה.

ר' גדיש: לא בכדי לא התערבה הוועדה בנושא הצירופים הכבולים. אף שקשה לייצר רשימה סגורה, מה שקיים קיים ולא צריך את קביעת האקדמיה בעניין. ואולם בשמות המספר משמשות בערבוביה שתי הדרכים, ובעברית הרשמית של הקריינים נתבקשה הכרעה. בבעיית ההפסק התלבטה הוועדה מאוד, שהרי ההפסק המדובר כאן הוא סוג של הפסק תחבירי לא לגמרי ברור. מה גם שבדיבור לא תמיד אדם יודע מה יבוא בהמשך דבריו וכיצד יסיים את המשפט.

מ' בריאשר: אם אנסה לסכם את ההצעות העומדות לפנינו בעניין ו' החיבור לפני הברה מוטעמת בשמות המספר, אפשר לצמצמן לשלוש: (א) הצעת הוועדה לנקד את ו' החיבור בקמץ בהפסק ובשווא שלא בהפסק, כלומר 'שלושים נְשֵׁשׁ' אבל 'שלושים נְשֵׁשׁ' בנות'; (ב) הצעתו של אורנג' לנקד בשווא, כלומר 'שלושים נְשֵׁשׁ'; (ג) לנקד את ו' החיבור או בשווא או בקמץ – בין בהפסק ובין שלא בהפסק, כלומר 'שלושים נְשֵׁשׁ' או 'שלושים נְשֵׁשׁ', 'שלושים נְשֵׁשׁ' או 'שלושים נְשֵׁשׁ' בנות'.

ע' אורנג': אינני חושב שאפשר לנתק את שאלת המספרים משאלת הביטויים הכבולים.

מ' בריאשר: איש לא שאל אם אפשר לומר בשר נְדָם לצד בשר נְדָם או כפתור ופרח לצד כפתור ופרח. השאלה עלתה רק בהקשר של שמות המספר. הניסיון מלמדנו שלשאלות הכלליות האקדמיה מתקשה לנסח החלטות. אם תוכל המליאה להגיע להכרעה בסעיפים הקטנים יותר – דיינו.

הצבעה

בעד הצעה א - 11

בעד הצעה ב - 2

בעד הצעה ג - 12

הוחלט כי בשם המספר ניקוד ו' החיבור בקמץ לפני הברה מוטעמת - בין בהפסק בין בהקשר - הוא רשות.

ה. ראשי תיבות

א. סימון הגרשיים או השמטתם בראשי תיבות הגויים החלטה: מותר שלא לכתוב גרשיים בראשי תיבות הגויים שנגזרות מהם צורות (למעט צורת הרבים). למשל: דוח או דו"ח (נגזר הפועל דָּחַח); מְנַפֵּל או מְנַפְּלִי (נגזרים צורת הנקבה מְנַפְּלִית והשם המופשט מְנַפְּלוֹת).

רקע

דוח - בזמנה החליטה האקדמיה (אמנם לא במפורש, כפי שעולה מזיכרון הדברים של ישיבת המליאה קסד-קסה, זיכרונות האקדמיה ללשון העברית ל"א-ל"ד [התשמ"ד-התשמ"ז], עמי 16-20) כי המילה 'דוח' תיכתב בלי גרשיים. החלטה זו נכרכה בגזירת הפועל דָּחַח מראשי התיבות.

מכ"ס / מכס - במילונים אחדים של האקדמיה נכתב מְכָס בלי גרשיים (גאודזיה, התשנ"ג; הנדסת דרכים, התש"ן; רשימות מונחי התחבורה שאושרו בשנים האחרונות) ובמילון אחר מְכָסִים (קשר ואלקטרוניקה, התש"ל). יצוין שמראשי התיבות מכ"ס נגזר מוְכָס (= מפעיל מכ"ס; במילון צה"ל: מוְכָס, מוְכָמָת). הערה: בכל מילוני האקדמיה המונח באנגלית הוא radar.

השאלה שעמדה לפני הוועדה הייתה: האם ההחלטה על 'דוח' נוגעת רק למקרה זה, או יש לגזור ממנה גזרה שווה על כל ראשי תיבות ש"נסחטי" מהם שורש?

עוד נתנה הוועדה את הדעת לראשי תיבות שכבר בצורת היסוד שלהם יש צורך סופי, כגון מונחי המוסיקה סִיִּיִּית הַפֶּסֶק ($\frac{1}{16}$ של הפסק), לִיִּיִּית הַפֶּסֶק ($\frac{1}{32}$), סִיִּיִּית הַפֶּסֶק ($\frac{1}{64}$; המילון למונחי המוסיקה, התשט"ו); וכגון סִיִּיִּית (ספרה בינרית).

בשיקולים שעלו: חשוב דווקא לסמן תיבה שנוצרה מראשי תיבות (על ידי גרשיים) כדי להבליט את חריגתה מאוצר המילים הרגיל של השפה. ולהפך, אם לא נכתוב גרשיים בתיבה שנוצרה מראשי תיבות, יש סיכוי טוב יותר שיהגו אותה על פי כללי העברית, כגון דוּחַ ולא "דוּחִי".

ב. ניקוד ראשי תיבות

החלטות

(1) ראשי התיבות ינוקדו ככל האפשר לפי כללי הניקוד (בדומה למה שהוחלט על מילים לועזיות).

(2) במקום שהדבר אפשרי ינוקדו ראשי התיבות על פי משקלים עבריים. כך למשל ראשי תיבות המציינים בעל מקצוע ינוקדו על פי משקל פֶּעַל, כגון מְדִיִּין, מְדִיִּיס (אבל מְפִיִּין = מפקד נפה) על דרך חֶכֶם.

(3) מילים דוגמת תצ"א, מד"א ינוקדו בשני קמצים (תְּצִיִּיא, מְדִיִּיא).

דוגמאות ממאגר המונחים

אָקְוִיז (מיקרוביולוגיה, התשנ"ח)
 הַצִּי"ם (= התקן צמוד מטען, מיקרואלקטרוניקה, התשמ"א; הערך: הַצִּי"ם)
 הַדְּוִי"א (מתמטיקה, התשמ"ח)
 טִישׁ (= טרנזיסטור שדה; מיקרואלקטרוניקה, התשל"ז)
 יִישׁ (מטבח, התרצ"ח)
 מְמַאִיל (מד מחירות אלקטרוני; הנדסת דרכים, התש"ן)
 מְתוּמֹלִי"ם (הערך בקמץ; מיקרואלקטרוניקה, התשל"ז)
 פֶּאִיס (FAS; בנקאות, התשנ"ו)

ג. ראשי תיבות המסתיימים באות בכ"פ דגושה
 ההחלטה: במילוני האקדמיה לא ינוקדו ראשי תיבות הגויים שבסופם עיצור בכ"פ פוצץ, אולם יושם דגש באות (כגון שבי"פ, רסי"פ).

רקע

דוגמה ממאגר המונחים: פּוֹיִב (FOB, בנקאות התשנ"ו); דוגמאות מן השימוש הכללי: שבי"פ, רסי"פ, ח"פ.
 בשיקולים שעלו בדיון: הוער שהשאלה קיימת גם במילים לא עבריות, כגון מיקרוסקופ, מוברפ. כנגד זה נטען שיש הבדל בין מילים זרות למילים שאנחנו יוצרים כמו ידנו ממילים עבריות.

ד. נטיית ראשי תיבות

ההחלטה: בראשי תיבות הגויים אין חובה להחיל את "חוק החיטוף" (השתנות התנועה לשווא).
 למשל: רְמִטְפִּי"ל; צְלִישׁ צְלִישִׁים; תְּנִיף תְּנִיכִי.
 הערה: הכלל הזה יהיה כלל פנימי ולא יפורסם.

מ' בר-אשר: כמה שאלות הנוגעות לראשי תיבות מובאות להכרעת המליאה: סימון הגרשיים או השמטתם בראשי תיבות הגויים, ניקוד ראשי תיבות ונטייתם. שאלות אלו מגיעות אלינו מן העבודה במזכירות המדעית על מאגר המונחים של האקדמיה. הניסיון של העושים במלאכה הוא להביא ליתר אחידות בין מילוני האקדמיה השונים כשהם מוצגים לציבור הרחב כמקשה אחת באתר האינטרנט של האקדמיה.
 נפתח את הדיון בשאלה על סימון הגרשיים. ברור כי השמטת ראשי התיבות ויצירת נוטריקונים מקרבת את ראשי התיבות אל המילון הכללי. מדובר במקרים שבהם נגזרים מראשי התיבות פעלים או צורות שמניות אחרות, והשאלה אם זהו תהליך רצוי.

גב"ע צרפתי: הכתיבה בעברית ענייה בסימני היכר לקטגוריות שונות של מילים, כגון סימון מילים באותיות רישיות בשפות אירופה, וההבחנה בין המילים השונות קשה. אם יש לנו סימן אחד – הגרשיים – לציון קטגוריית ראשי התיבות, אני מציע לחוס עליו.

י' בלאו: את שמות התואר הנוצרים על ידי הסיומת י, כגון חז"לי, צה"לי, תנ"כי, אני מציע שלא לכלול בכלל הגזירה, שהרי זאת דרך גזירה כמעט אוטומטית, ומכאן שכמעט כל שם בראשי תיבות יהיה פטור מסימון הגרשיים.

מ' בר-אשר: ההערה מתקבלת.

ש' נאה: בראשי תיבות אפשר לכתוב גרשיים ואפשר להסתדר בלעדיהם. ואולם במילים הנגזרות מהם, כשסימן הגרשיים אמור לבוא שלא לפני האות האחרונה במילה, יש בסימן כדי להפריע לעין ואני בעד השמטתו. לפיכך או מנכ"ל או מנכל, אבל רק מנכלית.

מ' אור: לראשי תיבות צורות מיוחדות, רבים מהם אינם נשקלים במשקלים הרגילים, ואינני רואה אלא יתרון באפשרות של הקורא להבין באמצעים חיצוניים שמילה נולדה כראשי תיבות. זה מקל על הקריאה, לא מפריע. דרך המלך בראשי תיבות צריכה להיות הכתיבה בגרשיים, גם אם הוגים אותה כמילה עברית. יתרה מזו, אחד החסרונות בהסרת הגרשיים הוא הצורך בהתאמת המילה למשקלים בעברית ולניקוד העברי – מה שמביא אותנו לסוגיה השנייה שעל הפרק.

א' אלדר: אני מצטרף לדבריו של האד' אור. אם נקבל את המלצת הוועדה, יצטרכו המילים הללו לקבל את עולו של הדקדוק העברי. אנחנו מודעים לקושי שבהכנסת ראשי התיבות לסד של משקלי הלשון, ועל כן עדיף להשאירם בזרותם. הגרשיים מאפשרים לנו לקבל בקלות את כל הסטיות – בין בפונולוגיה בין במורפולוגיה – המאפיינות את ראשי התיבות ולהחיל עליהם דין אחר מזה החל על המילים הרגילות בלשון.

ע' אורנן: למילון העברי מקורות ממקורות שונים. נמצא מילים ממקור שמי קדום ומילים שזה מקרוב נכנסו לעברית, מילים גזורות שורש ומשקל ומילים שהן קיצורים מסוגים שונים. בציון הגרשיים אנחנו בעצם מעמיסים את ההיסטוריה של המילה על השימוש בה. לדעתי אין מקום לעשות זאת, ובמיוחד במילון, המסביר בדרך כלל גם את פשר המילים וגם את מבנן. איננו מציינים בדרך מיוחדת גם מילים לועזיות. למשל המילה מַגְנֵט, הנראית שקולה במשקל מִפְתָּח, איננה עברית. מי שלא יתעניין במוצאה, לא ידע זאת. כשם שהכתיב אינו מסגיר את מוצאה הזר, אין צורך בראשי תיבות הגויים כמילה יצוינו במיוחד. כל עוד אמרו 'ראש המטה הכללי', היה צורך בגרשיים לציון ראשי התיבות רמטכ"ל. הגרשיים אומרים לקורא שיש כאן ראשי תיבות שצריכים להתפענח. אבל משעה שאומרים רמטכל, זהו שם ככל השמות, וההיסטוריה של השם אינה צריכה למצוא את ביטוייה בצורתו.

זאת ועוד, כל מילה מועדת לנטייה ולגזירה. צורות קיימות בכוח גם אם אינן בפועל. בעבר לא היו נשים בתפקיד מנכ"ל; היום יש. מדוע קיומה או אי-קיומה של הצורה מנכ"לית, יכריע את כתיב המילה מנכ"ל? אם אין אומרים 'מנהל כללי' אין צורך בגרשיים בין שהשם נוטה או נגזר ובין שלא.

אני מציע אפוא שלפחות תהיה רשות להשמיט מכל ראשי התיבות ההגויים את הגרשיים. ראשי תיבות שאינם הגויים, כגון רו"ח 'רואה חשבון', יוסיפו כמובן להיכתב בגרשיים.

ד' טלשיר: אפשר שמילים כמו דו"ח או מנכ"ל תיכתבנה בלי גרשיים. אבל יש ראשי תיבות קיקיוניים רבים שבין לילה נעלמים, והשמטת הגרשיים מהם תהיה בעייתית כי לאחר זמן מה כבר לא יובנו.

אשר לניקוד ראשי התיבות, חבל לאבד את ההבחנה שהניקוד יכול לתת בין ראשי תיבות מלרעיים ומלעיליים. אמנם שם כמו מד"א אינו מתיישב עם כללי העברית, אבל ניקודו בשני קמצים לא יוכל ללמד על הגייתו במלעיל.

י' ייבין: אינני חושב שאם מראשי תיבות נוצרת צורת רבים או צורת נקבה, די בכך לומר שהם שמות רגילים בשפה העברית ואפשר להסיר מהם את הגרשיים. אם נוצר פועל, כגון דָּחַח מדוּחַח, זה עניין אחר. אבל אם מראשי תיבות כמו חו"ל נוריד את הגרשיים, יצא שצרנו בהפסדנו.

מ' קיסטר: אני מסכים עם דבריו של האד' ייבין. השמטת הגרשיים תביא במקרים רבים לאבדן השקיפות. אדם רואה מילה וטבעי שתחילה יחפש שורש מוכר. מה יקרה כשייתקל למשל בצורת הרבים ח"כים בלי גרשיים? סימון הגרשיים ומקומם מעידים מיד שלא במילה מן השורש חכ"ם מדובר. הגרשיים, כמו סימנים אחרים בלשונות אחרות, באים לציין שהמילה אינה רגילה, שיש כאן הרכבה שאינה משתלבת לגמרי במערכת. מאחר שלעברית היסטוריה לא קצרה של שימוש בראשי תיבות, לפני קביעת כללים אני מציע לבדוק את השימוש בגרשיים בתקופות קודמות, למשל בעידן הדפוס.

א' חזן: לגרשיים כמה וכמה תפקידים, לא רק לסימון ראשי תיבות. למשל בכתבי יד אנחנו מוצאים גרשיים במילה שהיא משחק לשון. כן יימצאו גרשיים לציון תפקיד מוזיקלי – לציין שראוי לסלסל את התיבה. המשותף לשימושים האלה שהגרשיים נתפסים כעין תמרור אזהרה. לכן נראית לי הדעה שכדאי להבחין בין ראשי תיבות ותיקים וחדשים. באלה החדשים עוד זקוק הקורא לתמרור אזהרה.

גב"ע צרפתי: בעקבות דברי האד' חזן אני רק רוצה להעיר כי נראה שציון הגרשיים בראשי תיבות הוא שריד של שימוש רחב בהרכבה שלהם. בכתובה הרבנית למשל הם משמשים במילים שהוראתן חריגה וכן במילים זרות. אם נבטל את הגרשיים מראשי תיבות, יהיה זה המשכה של תופעת השמטתם בשימושים אחרים.

מ' בראשר: דווקא העובדה שבשימושים אחרים התבטל הסימן ובראשי תיבות הוא מוסיף לשמש, מלמדת שבמקרים האחרים מדובר בתוספת ואילו פה זה עיקר.

ש' אליצור: אכן לגרשיים ולמירכאות שימושים רבים, אבל גם לפני תחילת השימוש בהם הורגש צורך לסמן ראשי תיבות וקיצורים. בכתבי יד עתיקים ובקטעי גניזה הוטלו לשם כך נקודות מעל התיבות.

ר' גדיש: השאלה היא באיזו נקודה באים לוותר על הגרשיים. מן הדברים שנשמעו עד כה עולה כי בשני קצותיה של הקשת עומדים אלה שסבורים שאפשר לוותר על הגרשיים מרגע שראשי התיבות הגויים ואלה שסבורים שאפשר לוותר עליהם רק אם אפשר לדבר בכירור על סחיטת שורש מראשי התיבות. הוועדה ממליצה לוותר עליהם בנקודת ביניים

על ציר האפשרויות. היתרון בתפיסת ראשי התיבות כמילים זרות ובסימונם בגרשיים הוא שכן מצטמצם מספר ההומוגרפים שנתברכה בהם העברית.

א' הורביץ: הכתיב הוא שמרני. גם הכתיב שלנו היום הוא במידה רבה כתיב היסטורי ואיננו באים לשנותו. הגרשיים, המלמדים על ההיסטוריה של המילה, הם חלק מן הכתיב ההיסטורי הזה.

י' בלאו: אין ספק שהגרשיים מקלים על זיהוי ראשי התיבות. ואין צורך לראות בהם רק סימן המוסר מידע על ההיסטוריה של המילים, אלא סימן הבא להבליט את המילה בדרך כלשהי. השאלה היא אם לסמנם בכל מקרה או אם ניתנת הרשות להשמיטם כשיש גזירה. נדמה לי שלא יהיה רצוי ללכת רחוק יותר מכפי שהלכה הוועדה.

מ' בראשור: עומדות לפנינו שלוש הצעות: (א) סימון הגרשיים בראשי תיבות תמיד, למעט חריגים כגון דוח, שמהם נגזרים שורשים מובהקים; (ב) אפשרות השמטת הגרשיים בכל מקרה שראשי התיבות הגויים; (ג) הצעת הביניים של ועדת הדקדוק לאפשר את השמטת הגרשיים אם נגזרות מראשי התיבות צורות, למעט צורן הייחוס. אני מציע שנצביע פעמיים. בסיבוב ההצבעות הראשון יוכל כל חבר להצביע ליותר מהצעה אחת; על שתי ההצעות שתזכינה במרבית הקולות נצביע שוב, הפעם יוכל כל חבר להרים את ידו רק פעם אחת.

הצבעה

בעד הצעה (א) – 14

בעד הצעה (ב) – 6

בעד הצעה (ג) – 11

בעד הצעה (א) – 11

בעד הצעה (ג) – 9

התקבלה ההצעה שלפיה השמטת הגרשיים מראשי תיבות הגויים מותרת רק אם נגזר מהם שורש מובהק, כגון הפועל דָּחַ (ששורשו ד-ו-ח) מן דו"ח.

מ' בראשור: אנו עוברים לשאלה על ניקודם של ראשי תיבות הגויים. תציג את הצעת ועדת הדקדוק הגב' גונן, מזכירת הוועדה.

ע' גונן: שאלת ניקודם של ראשי תיבות הגויים היא שאלה סבוכה. הוועדה ביקשה לקרב את ניקודם לניקודן של כלל המילים בעברית. לכן ההצעה היא לנקד את ראשי התיבות ככל האפשר לפי כללי הניקוד ולפי המשקלים העבריים – במקרה שהגיית ראשי התיבות ומשמעותם עולות בקנה אחד עם משקל עברי. למשל מד"ס יישקל במשקל בעלי המקצוע פֶּעַל וינקוד מְד"ס.

בבעיה קשה יותר נתקלים כשבאים להחיל את כללי הניקוד על שמות הגויים מלעיל, כגון תצ"א, מד"א. ניקודם בפתח היה מעיד על הטעמתן אבל לא היה מתיישב עם הכללים. על כן העדיפה הוועדה לנקדם בקמץ ולוותר על האפשרות שהניקוד יביע את מקום ההטעמה.

את חוק החיטוף מציעה הוועדה שלא להחיל על ראשי תיבות. בכך דומה דינם לזה של מילים לוועזיות. לפיכך צָלְ"שִׁים, כמו סְלִטִים, ולא צָלְ"שִׁים. על בעיית ראשי התיבות שעיצורם האחרון הוא בכ"פ סותם, כגון שב"פ או רס"פ, לא הצליחה הוועדה להתגבר. לבסוף התקבלה הצעת פשרה שלפיה הדגש בסוף המילה יושם אבל התנועה שלפניו לא תנוקד.

י' עופר: אני מציע להוסיף הסתייגות מנוהג שנתקלתי בו – לנקד ראשי תיבות גם כשאינם הגויים לפי הצירוף שהם מקצרים. למשל אַח"כ על פי אַחַר כֵּן. ראשי תיבות שאינם הגויים אינן לנקד.

אשר לניסיון לברוח מן הקושי בניקוד ראשי תיבות כגון רס"פ, הפתרון אינו נראה לי. אם מדובר בטקסט שכולו מנוקד, כמו מילון, אי אפשר שתהיינה מילים שאינן לנקדן אלא ניקוד חלקי.

מ' אזר: הקשיים המתגלעים בניקוד ראשי התיבות דומים להפליא לקשיים הלא פתורים שבניקוד מילים זרות ומחזקים את דעתי שמדובר בכעין מילים זרות. ראשי התיבות אינם מתנהגים כמילים עבריות רגילות, ואין תמה שהניסיון להכניסן לסד כללי הניקוד העברי לא יצליח. אני מסכים עם האד' עופר שניקוד חלקי במילון אינו מתקבל על הדעת.

לכן אני חושב שצריך להתייחס למילים אלו כאל מילים לא עבריות ולאפשר ניקודים העומדים בסתירה לכללי הניקוד המקובלים.

י' בלאו: על ראשי התיבות, שממילא מצוינים כזרים באמצעות הגרשיים, אפשר להחיל את כללי הניקוד של מילים זרות. כך מרבית הבעיות תבואנה על פתרון. כשנידונה סוגיית ניקודן של מילים זרות, הצעתי שבכל הברה פתוחה ננקד קמץ ובכל הברה סגורה – אפילו מוטעמת – ננקד פתח. הצעתי לא התקבלה. אבל את ההחלטה שהתקבלה שהברה סגורה לא מוטעמת מנקדים פתח ושהברה פתוחה או הברה סגורה מוטעמת מנקדים קמץ אפשר בהחלט להחיל גם כאן, וכך ינקודו ראשי התיבות תצ"א בשני קמצים.

לא הייתי רוצה שבסופי המילים ייכתבו האותיות כ"פ כפופות כשהן סותמות. עברית איננה יידיש, ודגש בעברית יכול לבוא גם באותיות הסופיות. כשם שאות פשוטה לא תבוא באמצע המילה, רצוי שאות כפופה לא תבוא בסופה.

ע' אורנן: גם אני חושב שמילים כגון רס"פ, כמו כל המילים האחרות, צריכות להינקד ניקוד מלא. הכתיב בפ"א כפופה בסוף המילה כל כך רווח, שלא תוכל האקדמיה לעקרו וגם אינני חושב שצריך לעקרו. דגש בסוף מילה אחרי תנועה הוא תופעה חריגה,

וכתיב חריג עוזר להבליט זאת. אשר לניקוד, רצוי שראשי התיבות ינוקדו לפי כללי העברית ככל האפשר. אבל אם יקרה שניקודן סוטה מן הכללים הרגילים, אין להיבהל מזה.

מ' קיסטר: גם בשאלת כתיבתן של האותיות כ"פ בסוף ראשי תיבות – אות פשוטה או כפופה – אני חושב שרצוי לבדוק את נוהג הכתיבה בספרות של מאות השנים האחרונות. שהרי הכתיבה בקיצורים ובראשי תיבות כל כך רווחת, שמן הסתם תימצאנה גם דוגמאות של כ"ף או של פ"א בסוף ראשי תיבות שנהגו.

י' עופר: סוגיית כתיבתן של האותיות כ"פ בסוף המילה כפופות או פשוטות נדונה בישיבת מליאה, ולא כדאי שנחליט כעת לכאן או לכאן בלי שנדע בדיוק במה הדברים אמורים ומה היו השיקולים שהביאו אז לקבלת ההחלטה.

מ' בר-אשר: אם כן אני מציע שנצביע על הצעת הוועדה, למעט סעיף ג' העוסק בניקוד ראשי תיבות דוגמת שב"כ, רס"פ.

הצבעה

בעד הצעת הוועדה – רוב גדול

נגד – 0

התקבלה הצעת הוועדה, למעט סעיף ג'.

ו. אישור הודעת ועדת הדקדוק

הודעת ועדת הדקדוק

1. ניקוד וכל"ב לפני אָלוּחִים: לצד הניקוד המצוי במקרא – וְאֱלוֹהִים (בצירי ובאלי"ף נחה), מותר גם הניקוד וְאֱלוּחִים'.
2. וי"ו החיבור לפני הַיָּהּ, הַיָּהּ, הַיָּהּ וְכִיּוֹב: בצד הניקוד המצוי במקרא – וְהַיָּהּ, וְהַיָּהּ, וְהַיָּהּ, מותר גם הניקוד בקיום החטף, כגון וְהַיָּהּ, וְהַיָּהּ, וְהַיָּהּ (או וְהַיָּהּ).
3. המילה 'מירכה' תנוקד בצירי מלא: מִיֶּרְכָה.

רקע

במילוני האקדמיה באים ניקודים שונים: מְרַכְּאוֹת (דפוס, התרצי"ג), מְרַכְּאוֹת (דקדוק, התרצ"ו; ספרנות, התש"י); הערך נקבע מְרַכָּה משורש אר"ך. בכללי הפיסוק החדשים [התשנ"ד] נכתב: מְרַכְּאוֹת.

במילונים (מדן, אבן-שושן, החווה, רב-מילים, בן-יהודה) מְרַכָּה או מְרַכָּה.

מפעל המילון ההיסטורי קבע את הערך מִירכא, אולם כל ההיקריות הן בלא יו"ד: מרכא (יטעמי המקראי 1050) וכן כמה פעמים באל"ף: מארכא (יצחק, שאלות עתיקות, ע950; ופעמים אחדות ביטעמי המקראי).
הנימוק להחלטה: הניקוד בצירי מלא נובע מגיזרון המילה.

4. שמות הייחוס האלה ינוקדו בקמץ בחברה הראשונה: בְּבִלְי, פְּרָסִי. נימוקים להחלטה: הקמץ ביבבלי וביפרסי מתקיים תמיד, וראוי לקיימו גם בשם הייחוס [ר' כללי הקמץ]; עדות לניקוד 'פרסי' בקמץ יש במחזורת ברויאר לתנ"ך (נחמיה יב, כב).

5. שם הייחוס 'ירושלמי' ינוקד בפתח בשי"ן: יְרוּשָׁלַיִם. נימוק להחלטה: השם 'ירושלמי' ממילא אינו גזור ישירות מן 'ירושלים'. לפיכך הועדפה הצורה הפשוטה – בפתח.

6. צורת הרבים של דְּלוּעִים.

רקע

השאלה נדונה לראשונה בישיבת ועדת הדקדוק בתמוז התשנ"ו מטעם הוועדה לשמות הצמחים. לפני הוועדה היו שלוש אפשרויות: דְּלוּעוֹת, דְּלוּעִים, דְּלוּעִים. ועדת הדקדוק החליטה להעביר את השאלה לוועדה לשמות צמחי התרבות, ואולם הוועדה לשמות צמחי התרבות לא ראתה עצמה בת סמכא לדון בעניין זה, והשאלה חזרה לוועדת הדקדוק.

נתונים

כ"י קויפמן, כלאיים פי"ג, שבת כ"ד: דְּלוּעִת, דילועים.
במילוני האקדמיה: דְּלוּעִת [ר' דְּלוּעִים] (מטבח, התרצ"ח; צמחי אי"י, התש"ו). צורת היחיד באה גם במילונים אחרים.
אבר־שושן: ר' דְּלוּעִים; משפחת הדְּלוּעִים; מדן: ר' דְּלוּעִים; ברקלי: דְּלוּעִת, דְּלוּעִים; החווה: ר' דְּלוּעִים, מסורת הגייה אחרת – דְּלוּעִת, דילועים.
נימוק להחלטה: הצורה דְּלוּעִים נקבעה משום שלא נמצאה סיבה מספקת לסטות מן המקורות.

7. הצורה הַנִּיכִים מינה נקבה.

רקע

המילונים: אבר־שושן, מדן, רב־מילים – ז"ר; החווה – נ"ר; בן־יהודה אינו מציין את המין, אולם במובאה יש 'חניכיים חיצוניות' (רגמ"ה לבכורות לו ע"א).
במונחי האקדמיה המילה באה בנקבה (אנטומיה, התשי"ז: 'ענפי החניכיים העליונות', 'ענפי החניכיים התחתונות') או בזכר (רפואת שיניים, התשי"ן: 'חניכיים מכתשיים', 'חניכיים צמודים' ועוד).
נימוקים להחלטה: הקביעה בנקבה מתאימה למגמה בציבור להשתמש בשמות זוגיים במין נקבה (גם שלא על פי התקן). הדבר עולה בקנה אחד גם עם ריבוי שמות האיברים הנוהגים בנקבה.

8. אישור רשמי לסעיפים מהקובץ 'החלטות בדקדוק' לחן שלושה סעיפים שהוכנסו לקובץ 'החלטות בדקדוק' שהוגש לחברי האקדמיה במליאה רמא (אייר התשנ"ח). שני הסעיפים הראשונים נוסחו לצורך המבוא לפרק נטיית השם והסעיף השלישי הוסף לכללי הקמץ. הם מובאים בזה לאישור המליאה:

א. תנועה בהברה סגורה בלתי מוטעמת בשמות מלרעיים – תנועה בהברה סגורה ולא מוטעמת אינה משתנה לשווא בנטייה. למשל: מְחֻשָּׁב מְחֻשָּׁבִים מְחֻשָּׁבִי, מְגַבֵּת מְגַבֵּתֶיךָ, הַבְּדֵל הַבְּדֵלִי, הַשָּׂג הַשָּׂגִיחוּ, מְרַפֵּחַ מְרַפֵּחַת מְרַפֵּחַתֶיךָ, מְטַבֵּחַ מְטַבֵּחֶיךָ, דְּגֻמָּה דְּגֻמָּתוֹ, חֲכָמָה חֲכָמָתָה.

מכלל זה יוצאים השמות במשקל פֻּעְלָה פֻּעְלָה.

* במקרא מְרַפֵּחַ – מְרַפֵּחַת – מְרַפֵּחַת מְרַפֵּחַת – וכיו"ב.

רקע

הכלל נוסח על יסוד כלל ז' מכללי הסגול (הישנים): "שמות מלרעיים בני שתי הברות, שהראשונה שבהם מנוקדת בסגול והיא סגורה, אין הסגול משתנה בהם בנטייה, כגון הַבְּדֵל הַבְּדֵלִים; הַסָּגֵר, הַסָּגֵרִים; הַשְּׂכִי, הַשְּׂכִיִּים; הַשְּׂכִיִּים, הַשְּׂכִיִּים." נטיית השם מְרַפֵּחַ אושרה בישיבת המליאה רל (מרחשוון התשנ"ז).

ב. השתנות תנועה שלפניה שווא נע כאשר תנועה משתנה לשווא בנטייה, ולפניה שווא נע (או חטף) – תנועה באה במקום השווא הנע.

למשל: דְּבָרִים דְּבָרִי, נְדָבָה נְדָבָתִי, נְאֻמִּים נְאֻמֵי, מַעֲשֵׂר מַעֲשָׂרוֹת, חֲשֵׁכָה חֲשֵׁכָתִי.

רקע: הכלל נוסח על יסוד האמור בכלל א' מכללי הקמץ (הישנים): "תן דעתך: כשני שוואים עלולים להזדמן מחמת הנטייה, תנועה באה במקום השווא הראשון: דְּבָרִי כִּנְפִי נְדָבָתִי אֶנְקֵת גְּעַרְתִּי."

ג. כלל ד' מכללי הקמץ החדשים קמץ המתקיים בצורת הנפרד לפני ההברה הסמוכה לטעם מתקיים גם בנטייה. למשל: בְּבוֹאָה בְּבוֹאָתִי, מְסוּרָה מְסוּרוֹתֶיךָ.

רקע

הכלל עלה בישיבת ועדת הדקדוק בתשרי התשנ"ח. בישיבה נדון כלל יג' מכללי הקמץ (הישנים), העוסק בקמץ לפני שווא נע ובהברה שלישית לטעם, והוחלט למחקו משום שנראה כי הכלל התרוקן מתוכנו.

זה לשון הכלל: "שמות המסתיימים בשווא נע והברה מוטעמת, הקמץ שלפני שווא נע זה מתקיים בנטיית השמות ובצורות הנגזרות מהם, כגון: דְּרָבָן דְּרָבָנִי, צָרְפֵת צָרְפֵתִי וכיו"ב. (הדוגמאות שהובאו בכלל אינן טובות: המילה 'דרבן' הוחלט לנקדה בדגש, ואולי בקמץ קטן; המילה 'צרפתי' עולה כבר מכלל יא' – 'הקמץ הגדול מתקיים לפני הסימות' – וכיו"ב). לידיעת הוועדה הובא הכלל שהציע ש' ברקלי בלוח השמות (עמ' 63): "הקמץ מתקיים בכל הצורות כשהוא שלישית לנגינה, כגון: גְּוֹדָה גְּוֹדָתִי, גְּוֹדָה גְּוֹדָתִי; חֲרָבָה, דְּלִיָּה". בדיון נאמר כי לתועלת המשתמשים בכללים יש מקום לכלל מעין זה, אף אם אינו מוסיף שום דוגמה שאינה עולה מן הכללים האחרים.

נטיית השם מְסוּרָה אושרה בישיבת המליאה רלט (כ"ה באדר התשנ"ח, 23 במארס 1998).

מ' בראשון: מאחר שאין צרעורים על חלקה השני של ההודעה למליאה מטעם ועדת הדקדוק, הוא מתאשר מאליו, ובזאת ננעלת הישיבה.